

"ประสูติพระอินทร์อยู่ยม ประสูติพระยมอยู่คัน ประสูติพระวรุณอยู่เจม ประสูติพระกุเวรอยู่เฝ้า"

ความนับถือพระกุเวรอีกประการหนึ่งคือ ถือว่าพระองค์เป็นผู้อำนวยความสะดวกล้มบรรณให้แก่มนุษย์โลกในด้านการเกษตร อาชีพหลักของคนไทยคือการเกษตร โดยเฉพาะได้แก่การทำนาปลูกข้าว คนไทยเหล่านี้ถือว่าการทำนาจะได้ผลเต็มที่ก็ต้องอาศัยพระองค์ แต่เนื่องจากต้นข้าวมีการตั้งท้องและออกรวงจึงควรจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง พระกุเวรจึงมีชื่อเป็นเทวีประจำต้นข้าวว่า แม่โพสพ หรือ โพสพ ซึ่งได้มาจากพระนามของพระกุเวรอีกชื่อหนึ่งว่า โพศรพน²

นอกจากนี้หลักฐานที่แสดงถึงความเคารพนับถือของชาวไทยที่มีต่อพระกุเวรที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันก็คือพิธีสวดภาณยักษ์* เป็นพิธีที่สวดขึ้นโดยทั่วไปตามวัด

²โพศรพน มาจากคำภาษาสันสกฤตว่าไวศรวาน (Vaisravana) อักษรตัวพ และ ว ไข้แทนกันได้ และดู เปลื้อง ณ นคร, "โพสพ," พจนานุกรมฉบับทันสมัย เล่ม 1 (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, 2518), หน้า 676, อุทัย สินธุสาร, สารานุกรมไทย เล่ม 17 (พระนคร : อัครมศิลป์และคำลัตร์, 2514), หน้า 3201.

*พิธีสวดภาณยักษ์เดิมเป็นพิธีหลวงเรียกว่าพระราชพิธีอาพาธพินาศ ปรากฏหลักฐานในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การทำพิธีนี้ก็เพราะเหตุเกิดโรคระบาดอย่างแพร่หลาย จึงได้ทรงให้สวดพิธีนี้ขึ้นด้วยมีข้อสงสัยว่าอาจเกิดเพราะพวกผีปศาจ กิจพิธีที่สำคัญคือมีการสวดอาถรรพ์ภูยสูตร ซึ่งเป็นบทสวดที่พระกุเวรถวายแด่พระพุทธเจ้าเพื่อสำหรับให้ยักษ์ ภูยภูย อุบาลิก อุบาลิกา ไข้สวดป้องกันอันตรายจากพวกยักษ์ ปศาจ และอมนุษย์ต่าง ๆ ขณะที่บำเพ็ญเพียร (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : 147-157)

พระราชพิธีอาพาธพินาศได้ยกเลิกไปตั้งแต่ปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีนี้ไว้ วัดต่าง ๆ จึงได้จัดขึ้นแทนเรียกว่าพิธีสวดภาณยักษ์ (สังญา สังญาวิวัฒน์ และ ปวีณา ฐิตวัฒนา : 45-50)

ต่าง ๆ พิธีนี้ถือว่าเป็นพิธีที่จะขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายมิให้ล้ากรายเข้ามาในชีวิตมนุษย์ ทั้งยังเป็นการเพิ่มความขลังให้แก่วัตถุมงคลต่าง ๆ ให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีด้วย

จะเห็นได้ว่าแม้ว่าคติความเชื่อที่เราได้รับถ่ายทอดมาจากอินเดียจะไม่ตรงกับทางศาสนาฮินดูนัก อย่างไรก็ตาม พระกุเวรก็เป็นเทพที่มีบทบาทแตกต่างจากบทบาทของเทพอื่น ๆ และบทบาทของพระองค์ก็มีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมอินเดียและไทย จึงควรแก่การศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นแจ่มแจ้ง

วัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบทบาทของพระกุเวรที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต ตลอดจนแนวความคิดเกี่ยวกับอมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับพระกุเวรซึ่งชาวอินเดียโบราณได้สะท้อนจินตนาการ ความคิดอ่าน ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชนอินเดียโบราณออกมาในรูปของวรรณคดี

ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยศึกษาเรื่องราวของพระกุเวรที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตสมัยพระเวท สมัยกัณฑ์และสมัยปุราณะ ถึงกำเนิด ครอบครัว ที่อยู่ รูปร่าง ลักษณะ การได้รับฐานะเป็นเทพ บทบาท และความสัมพันธ์ต่อกันในวรรณคดี

วิธีดำเนินการวิจัย

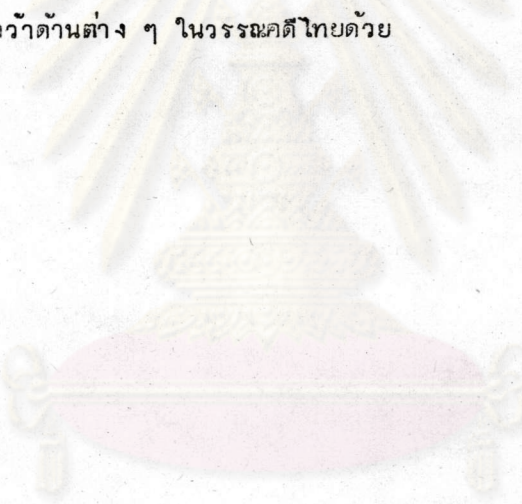
ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมหลักฐานข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพระกุเวรในวรรณคดีสันสกฤตจากคัมภีร์อิทธรวาท คัตปถพราหมณะ รามายณะ มหาภารตะ ปุราณะเล่มต่าง ๆ ได้แก่วิษณุปุราณะ ภาควตปุราณะ ลิงคปุราณะ ศิวปุราณะ ฮัณดิปุราณะ นอกจากนี้ยังได้อาศัยผลงานบางเรื่องของกาลิกาล์ เช่น เมฆกุต และนิทานที่มีชื่อเสียงคือกถาสรีตราคร รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่นักปราชญ์ชาวอินเดียและชาวต่างประเทศรวบรวมเรียบเรียงเป็นภาษาอังกฤษเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาและวิเคราะห์โดยแยกเนื้อหาแล้วเรียบเรียงเล่นออกเป็นบท ๆ ตามลำดับไป

ในการอ้างหลักฐานถ้าข้อความใดสำคัญเป็นพิเศษหรืออาจมีปัญหาในการตีความ จะยกเป็นข้อความสันสกฤตในเชิงอรรถด้วย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยคาดว่างานวิจัยฉบับนี้จะทำให้ทราบถึงเรื่องราวของพระภูเวรใน
วรรณคดีสันสกฤตซึ่งมีแนวความคิดที่แตกต่างไปจากวรรณคดีพุทธคำสอนที่ปรากฏใน
ประเทศไทย การศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่าบทบาทของพระภูเวรมีความแตกต่างจาก
เทพอื่น ๆ อยู่มาก แต่ในด้านความสำคัญและมหรานุภาพของพระองค์แล้วจะเห็นว่า
พระภูเวรมีได้ต่ำกว่าเทพองค์อื่น ๆ ทั่วไป นอกจากนี้จะทำให้ทราบถึงแนวความคิด
ในเรื่องอมุขย์ตามคติอินเดียว่ามีกี่อย่าง กี่ประเภท แต่ละประเภทมีความสัมพันธ์กัน
อย่างไร เป็นแนวทางที่จะนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับคติความคิดของชาวไทยหรือ
ชนชาติไทย หรือชนชาติอื่นซึ่งจะเห็นว่ามีความโน้มที่ต่างออกไป และยังสามารถใช้เป็น
แนวทางการศึกษาค้นคว้าด้านต่าง ๆ ในวรรณคดีไทยด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย